

BITIRUVCHI YOSHLARNING ISH BILAN BANDLIGINI TA'MINLASHDA MUAMMO VA YECHIMLAR

Qodirova Niluar G'ayratovna

Raimova Dilnoza Adhamovna

Yursunbekov Ilhombek Usmonbekovich

Farg'ona shahar kasb-hunar maktabi maxsus fan o'qituvchilari

Annotatsiya: *Maqolada iqtisodiyotni innovatsion rivojlanish sharoitida aholini, bitiruvchi yoshlarni ish bilan bandligining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatiga xos xususiyatlar, kasb-malaka guruhlari bo'yicha taqsimlanishdagi qonuniyatlar Ishsizlik holatini hal etishga qaratilgan chora-tadbirlar kambag'al va ishsiz fuqorolarni tadbirkorlikga jalb qilish, ularni kasb-hunarga o'qitish holatlari o'rganib chiqilgan va yoritilgan. Bundan tashqari, yoshlar bandligini ta'minlashga sarmoya kiritish muhimligidan kelib chiqib, yoshlar tomonidan yaratilgan imkoniyatlardan to'liq foydalanish tahlili asosida ish o'rinlari yaratishga aloxida e'tibor qaratilayotganligi yoritib o'tilgan. Shuningdek, ishsizlikni keltirib chiqaruvchi asosiy omillarni qisqartirish chora-tadbirlarini takomillashtirish taklifi ko'rsatilgan.*

Kalit so'zlar: *islohotlar, malaka, ishsizlik, bandlik, ehtiyoj potensial demografik xolat, xarajatlar, forum, biznes loyiha, kredit mehnat resurslari.*

Bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatimizning har bir hududida o'zining ko'zga ko'rinarli ijobiy samarasini berayotgani sir emas. Ammo shuni ham aytish lozimki, mamlakatda yoshlarni bandligini ta'minlash, ijtimoiy barqarorlikni vujudga keltirish bu yo'ldagi asosiy masaladir. Shuni ham aloxida ta'kidlash kerakki, kelajakdagi mustaqil O'zbekistonning yo'nalishini belgilab beruvchi yagona kuch –yoshlardir. Yoshlar alohida ijtimoiy guruh sifatida doimo ilmiy izlanishlar markazida bo'lib kelgan. Chunki ular davom etayotgan o'zgarishlarning ko'rsatkichlari bo'lib, jamiyat taraqqiyoti salohiyatini belgilaydi. Yoshlar muammosi bugungi kund a ilmiy tadqiqot va tahlilning asosiy va dolzarb muammolaridan biridir.

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida "2021 yil 1 yanvardan talab yuqori bo'lgan ishchi kasblar bo'yicha fuqorolarning malaka darajasini tasdiqlash tizimini joriy etish. Yoshlar forumidagi uchrashuvda yoshlar tadbirkorligi va bandligini ta'minlash uchun 100 million dollar ajratish to'g'risida qaror qabul qildik. Bundan tashqari yoshlarning biznes loyihalarini kreditlagan xolda ularni kasb-hunarga o'qitish uchun 1 trillion so'm va 50 million dollar ajratiladi" deb ta'kidlab o'tdi. Bu esa o'z navbatida innovatsion rivojlanish davrida yoshlarga keng imkoniyatlar berilayotganligidan dalolat beradi.

Yoshlar alohida ijtimoiy guruh sifatida doimo ilmiy izlanishlar markazida bo'lib kelgan. Chunki ular davom etayotgan o'zgarishlarning ko'rsatkichlari bo'lib,

jamiyat taraqqiyoti salohiyatini belgilaydi. Yoshlar muammosi bugungi kunda ilmiy tadqiqot va tahlilning asosiy va dolzarb muammolaridan biridir.

“Yoshlar” tushunchasini V.V. Pavlovskiy quyidagicha ta'riflaydi: “Yoshlar –

bu o'smir va katta, balog'at yoshidagi insonlarning umumiylik o'rtasidagi o'tish holatini egallovchi 13-14 yoshdan 29-30 yoshgacha bo'lgan kishilarning alohida biosotsial yosh guruhi. Bu u yoki bu jamiyatning sinfiy, ijtimoiy-guruhi, etnik va boshqa dolzarb muhim tuzilmasini o'zida aks ettiruvchi guruhdir” Shunday qilib, yoshlikning pastki chegarasini turli olimlar 14 va 16 yoshlar orasida, yuqori chegarasini 25 va 30 yoshlar orasida deb belgilaydilar. Yoshlarni o'rganar ekanmiz ularning muammolari va qiziqishlarini ham har doim to'liq tadbiq qilish kerak bo'lmoqda. Shu o'rinda yoshlarning ish bilan bandlik darajasi va ularning ish va ishsizlik muammolari bilan qanday darajada duch kelayotganini ijtimoiy iqtisodiy jihatdan o'rganishga xarakat qilib ko'ramiz.

Ishsizlik hozirgi vaqtda jamiyatning eng markaziy muammolaridan biri hisoblanadi. Zero yuqori darajadagi ishsizlik mavjud resurslardan to'liq

foydalanilmayotganligini va natijada aholi daromadlarining pastligini ko'rsatadi. Bu esa ijtimoiy sohada, oilaviy munosabatlarda vaziyatning keskinlashuvi va jamiyat miqyosida norozilikning ko'payishiga olib kelishi mumkin. Ish joyidan ayrilish ko'p kishilar uchun oilaviy turmush darajasining yomonlashishini, shaxsiy xayotining notinchligini bildirib, odamga jiddiy ruhiy ta'sir ko'rsatadi.

Ishsizlik shunday hodisaki, unda ishchi kuchi iqtisodiy faol aholin ing bir qismi

sifatida tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishda band bo'lmaydi. Ishsizlar bandlar bilan bir qatorda mamlakat ishchi kuchini tashkil qiladi. Amaliyotdagi iqtisodiy xayotda ishsizlik ishchi kuchi taklifining unga bo'lgan talabdan oshib ketishi tarzida namoyon bo'ladi.

Aholini ish bilan ta'minlash inson ijtimoiy rivojlanishining eng muhim jihatlaridan biri bo'lib, u mehnat masalalari bilan bog'liq muammolarni hamda mehnatga bo'lgan taklif va talablarni qondirish yo'llarini ochib beradi. Ish bilan bandlik kishilarning ish joylari qayerdaligidan qat'i nazar, ijtimoiy foydali mehnatda qatnashish yuzasidan o'zaro kirishadigan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlaridir. Ish bilan bandlik munosabatlari, mehnatga layoqatli kishilarning qanchasi va qaydarajada ijtimoiy foydali mehnatda qatnashishini ko'rsatadigan ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichdir.

Aholining ish bilan bandlik toifasi faqat iqtisodiy komponentlar bilan cheklanmaydi. Ish bilan bandlik, avvalo, ijtimoiy munosabatlardir. Shu boisqandaydir azaliy, bevosita yuzaga kelgan hodisa sifatidagi ijtimoiylik uning asosiyhususiyati hisoblanadi. Ish bilan bandlik ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida namoyon bo'lar ekan, uni quyidagicha ta'riflash mumkin. Ish bilan bandlik -

fuqarolarning qonun xujjatlari zid kelmaydigan o'z shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish bilan bog'liq, ularga ish haqi yoki mennat daromadi keltiradigan faoliyatdir.

Respublikamizda vaqtincha ishsizlik mavjudligi sabablaridan biri – ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklif o'rtasidagi nomutanosiblikdir. Ya'ni ish bilan band bo'lmagan aholining katta qismi malakasiz xodimlar va mehnat bozoriga birinchi marta chiqayotgan yoshlarni tashkil etmoqda. Aksincha, iqtisodiyot tarmoqlarida yuqori malakaga va ish tajribasiga ega bo'lgan kadrlarga talab ortib bormoqda. 2020-yil 11-avgust kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentimiz tomonidan imzolangan "Kambag'al va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish, ularning mehnat faolligini oshirish va kasb-hunarga o'qitishga qaratilgan hamda aholi bandligini ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qaror ham aholini tadbirkorlik faoliyatiga yanada keng jalb qilish va qonuniy mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun qo'shimcha shart-sharoitlarni yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yoshlar o'rtasidagi ishsizlik miqyosini tartibga solib turishning muhim usulifaoliyatning asosiy sohasi bo'lgan ehtiyojini pasaytirishdan iborat bo'lib, bunga ishlab chiqarishdan ajralgan holda ta'lim oladiganlar sonini ko'paytirish, kichik yoshdagi va maktabgacha yoshdagi bolalari bor yosh ayollarga nisbatan esa oilalarga ijtimoiy yordam berishni yaxshilash yo'li bilan erishiladi. O'qiyotgan yoshlar sonini kengaytirishning ikkita yo'nalishi bo'lishi mumkin. Birinchisi ishlab chiqarishdan ajralgan holda o'qish imkoniyatlarini kengaytirishdir. Ikkinchi yo'nalishga vaqtincha chora sifatida qarash mumkin va o'rta maxsus va oliy o'quv yurtlarida mehnat bozori ehtiyojlarini o'zgarib borishiga muvofiq qayta ixtisoslashuv natijasida ta'lim olish muddatini uzaytirishdir.

O'zbekiston aholisi tarkibida yoshlarning salmog'i yuqori ekanligi bilan ajralib turadi. Mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandligi va ularni kasbga tayyorlash ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan alohida ahamiyatga ega. Bugungi globallashtirish sharoitida dunyoning barcha mamlakatlarida yoshlar orasida ishsizlikning yuqori darajada ekanligi kutilmoqda. Bugungi kunda yoshlar mehnat bozorini tartibga solish va qishloqda ishsizlikni va avvalo 30 yoshgacha bo'lgan shaxslar orasida bartaraf etish masalalari yetarlicha o'rganilmagan. Shu munosabat bilan o'tkazilgan tadqiqotlar quyidagilarni tasdiqlashga imkon beradi, ya'ni qishloq yoshlari ishsizligi darajasining yuqori bo'lishi ko'proq ishchi kuchini dastlabki kasbga tayyorlash tizimi (shu jumladan, kasbga yo'naltirish)ni takomillashmaganligi, ularni ishga joylashishining past darajasi va operativ emasligi, ish beruvchilarga yosh kadrlar uchun ish o'rinlarini tahlil qilish va saqlab qolishga hamda yaratishga moddiy rag'bat va imtiyozlar yo'qligi, qishloq yoshlari tadbirkorligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlanmaganligi, yoshlarda malaka yetishmasligi, mehnat bozori infratuzilmasining yaxshi rivojlanmaganligi; istiqbolida ish bilan bandlikni rivojlantirish bo'yicha ilmiy jihatdan asoslangan dasturlarning ishlab chiqilmaganligi bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi 30.12.2020 y. Xalq so‘zi №276(7778).
2. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot. Darslik. Qayta ishlangan va to‘ldirilgan 3-nashri. – T.: “FAN”, 2019. – 592 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika Qo‘mitasi ma‘lumoti 2020 yil.
4. Soliq.uz - O‘zbekiston Respublikasi Davlat Soliq Qo‘mitasi rasmiy vebsahifasi.